

ÍGY ÉLTÜNK

Revoltpróza

H A R K A I V A S S É V A

Utólagos fragmentumok

Vasárnap délelőtt. Apa sétálni visz bennünket. Városközpont, kora tavaszi fényözön. Avala vendéglő, mély homály, benne baráti férfitársaság. Jókedvűen billegünk vadonatúj fehér kabátunkban az asztalok között, míg egy rohanó pincér el nem sodor bennünket. Mélységes sértődöttségünk a figyelmetlen pincér miatt. Apa egyik barátja szed fel bennünket a padlóról. Megsemmisülten baktatunk haza. Otthon anya rosszalló tekintete, amint olajfoltos fehér kabátunkra pillant. Veled is így lehet elengedni a gyereket.

Máskor az újonnan épült Motelban Ács József domborműve alatt. Napsugarak és hajnalt jelző aranykakas az erkély falán, számunkra ismeretlen csillagképelek. Neveletlenül futkosunk a galériára vezető lépcsőfokokon. Otthon érezzük magunkat, mert nena is itt dolgozik, s olykor kitekint ránk a konyhaablakon.

Originál limonádé és egy erős dupla, kérlek. Az előbbihez papírba csomagolt s a pohár nedves falához ragasztott valódi szalmaszál. Otthon is ilyen hosszú szálút keresünk a kazalban, s ezen át fűjük a reszelt háziszappanból kotyvasztott folyadékból a buborékokat. Ha olykor tévedésből felszívjuk, undorítóan keserű. Tenyéryi súlytalan gömbben emelkedik velünk a kert a rezgő délutánban. Zöld-lila buborékok pattannak el orrunk előtt, könnyes a szemünk.

A Kucsera-óvodában az évváró ünnepegről készült képen. Torna- gyakorlat, térdünk fölé húzott fehér zokniban, ijedten, félig felemelt

karokkal, miközben a többieké az égig ér. Nahát, nagy tornász vagy, mondja apa. Zsoli épp egy indfánerbe harap, amikor a fényképezőgép elkattan, Laca a háttérben a babaház tövéből áhítatosan keresi tekintetével a kirepülő kismadarat.

Zoli bácsi iskolai rendelőjében társalgunk Ljiljo ápolónővel, mert anya az egészségházban dolgozik. Be-betérünk hozzá az óvodából. Ljiljo bánáti töltött csokoládéval töm bennünket, fiatal, kedves, s most ráér, mert vége a rendelésnek. Tele a szánk, nagyokat pislogunk a klórozott fényben. Utána a fogtechnikán. Rosszul vagyunk az arzén egész emeletet betöltő illatától. Hajas baba, mondja Miro néni, s csupa kedveségből megforgat bennünket a csavaros széken. Forog velünk a világ, s a lengő falak között a szekrény villogó üvegén át makulátlan műfogsorok mosolyognak felénk.

A kismoziban ott tolongunk, több tagozat egymás lábán tapos. A bejáraton, mint húsdarálón, átjutottunk, a sötétben nem látjuk a sorokat. Székek ülőkéi csattognak, s amikor végre leülünk, az erősebb fiúk az egész széksort előredöntik velünk. Reménytelen sötétség, hullámozó, recsegő széksorok. A vetített film emléke visszahozhatatlanul felszívódik, elszivárog. Lumière megbocsátó tekintete a kis fejek felett.

Így művelődünk.

Az utcán irdatlan tömegű testtel bajlódnak. Mint egy nagy ködgomolyag. Félálunkba behallik a vele küszködők kínlódása. Nyomják, taszítják, nekiveselkednek. Nem mozdul, pedig be kell hozni a házba. Hozzánk, a lakásba. Nem fér be az ajtón, ropognak a falak, nagyobb, mint a ház, szétveti az újonnan beépített ikerablakokat. Izgatottan hánykolódunk takarónk alatt. Többször visszatérő óriástömeg, rosszkedvű délelőttökre ébredünk. Nincs itt semmiféle ködgomolyag, mondja anya.

Mandulaműtéten vagyunk. Szájüregünkbe mentolos folyadékot fröcskölnek, ettől elzsibbadunk. Az egész folyamatot látjuk. Mihájloviics doktor csipeszével diadalmasan emeli tekintetünk elé a kioperált mandulát. Egy napig nem szólalhatunk meg, csak mutogatunk, tilos a beszéd. Éjszaka álunkban óriásmandula nő torkunkban, feszítő fájdalom, lázasak vagyunk. Reggelre már túl a nehezén. Mihájloviics doktor jóked-

vüen tréfálkozik a betegekkel, Jutka nővér tornamutatványai a nagyvizit után.

Anyáék látogatása, aggódó, könnyes tekintetek. Nincs kedvünk hazamenni, s ez sikerül is, mert az utolsó napon skarlátot kapunk. Otthon tejbegríz, tea, mama burgonyapüréjének máig felidézhető illata.

Isten nagy nyugalomban felettünk, jobbján Szent Balázs.

A korcsolya EB gálaműsora, Almásy Zsuzsi, Hana Maškova. Utána Forsyte Saga. Apa és anya a kerek végű pamlagon, a cserépkályha mellett mama és nena. Nena most jött meg a Motelből, mélyen szívjuk magunkba a hajából kiáramló vendéglőszagot. Unalmas Forsyte-ok, az angol hidegvérű Iréne nem köti le érdeklődésünket, a merev arcú Som is ellenszenves figura. A kályhaajtó mértani résein át izgatottan figyeljük, hogyan izzik benn a parázs. Nena fáradt, mama is el-elbóbiskol a végeláthatatlan sorozat kanyarulataiban. Olykor ijedten felrebben, s a képernyőn épp látható szereplőről megkérdezi: ő az? Apa dühös, rendreutasító válasza a vasárnap délutáni pihenő felhői közül.

Bled és Bohinj, tavak soha nem tapasztalt kristály áttetszősége. Körül hegyek. Borzongatóan hűvös, ismeretlen növények tenyészete. Dundi-kával fenéken csúszunk a meredek lejtő nedves fűvén. Vakító fehérre sikált faházban alszunk. Hideg reggelek, itt nyáron is meglátszik a lehelet. Nehéz a levegő, mondja apa, holnap továbbutazunk.

Az illetékes bizottság úgy ítéli meg, hogy Julisunknak egymagára sok a három polgári tágasságú szoba. A raktárként használt udvari szobába beköltöztetik Máriát. Új arc a házban, örülünk neki, órákig nála ülnénk. Félénk kedvessége s Julisunk szikrázó dühe között téblábolunk a gangon a nyári délutánban.

Mária hivatja anyát. Julisunk azzal szórakoztatja a szomszédokat, hogy Mária lop, s már több ízben kiszúrta a gumitömlőt lakója udvarlójának motorkerékpárján. Árral dolgozott. Azt akarja, hogy becsukják? – kérdezi vádoló hangon anya.

A temetőház mögötti udvarban, harsogó fűben hasalunk Erzsikével. Sírkövek kristálylő márványszemcséi a csendben. Titokzatos, megnevezhetetlen neszek, illatok. A sírok között fehér és égszínkék vadibolyát szedünk. Később rákapunk a csillagvirágra is. Nagy csokor a kezünkben,

amikor fekete reverendájában kényelmes léptekkel halad el mellettünk a pap. A temetőbe hozni kell a virágot, nem vinni, pirít ránk. Egész nap torkunkban zakatol a szívünk. Mama helyeslően bólogat, amikor elmeséljük neki, apa méltatlankodik a ránk rótt lelki útbaigazítás miatt, mi pedig az egészből semmit sem értünk.

Isten révedezőn Gizike leánynagynénénk sírköve fölött.

Vasárnap. Bajmokra megyünk nagyanyánkhöz. Már kora reggel készsüldés, nagy izgalom. Ha a kék ruhánkat vesszük fel, nagyanyánk azt mondja, tótos, ha rövid a hajunk, az a baj, ha hosszú (nem hosszú), akkor az. S a nadrág! Lánygyereken!

Apró gyermekkorunkban, egy régi nyárban repülünk nagynénénk karjai között, s amikor végre földet ér a lábunk, úgy puszil meg bennünket, hogy közben arcunkba harap. Otthon anyának elpanaszoljuk, anya nem hiszi el.

Téglajárda, papír eperfák, szőlőlugas. Márkó sógor nagy sárga körtét vesz le a fáról. A hosszú, árnyas udvar mindig magával ragad bennünket. Otthon a mérnökien megtervezett s beültetett virágágyak között lépni sem lehet, s nekünk különösen nem tanácsos. Itt pokrócot is lehet teríteni a fűre. Nagyanyánk, a Dohonyi lány is ott piheg velünk a tétlen nyári délutánban, s külön kérésére mezítlábas talpunkkal tapossuk a hátát.

Itt látunk, tapintunk először sárga dunai homokot. Könyékig fúrjuk kezünket a hűvös szemcsék közé, miközben perzsel a kíméletlen falusi nyár, s a Dohonyi lány a gangon lassú, de ritmikus mozdulatokkal puszedlihez veri a habot.

Anyá ilyenkor úgymond hazaérkezik. Fényképalbumba illő, paradox családi helyzet: a Dohonyi lány mint szülő, akihez leánya hazatér. Anya évtizedeken át tartó kényes kötéltańca az anyós s a Dohonyi lány mint anya között. Furcsa familiáris pillanatok.

Most, hogy megérkeztünk, apa dudál, s beáll az udvarba, hogy az utcabeli gyerekek nem fogdossák össze az autót. Unokanővérünk nyit kaput, arcán zavart mosoly. Nehezen induló társalgásunk, miközben minden percben lecsaphat ránk a kisebbnek kijáró megvetés. Mintaszerű füzetait nézegetjük a gangon s a rendes, tiszta rajzokat. Szabadkai középiskolás korában nagynénénk bánata: olyan jól felelt, mindig tudta a leckét, s most, év végén csupa kettést hozott haza. Anya tekintete mindentudóan pásztáz a kifogásolt bizonyítvány rubrikáin, s csak úgy

félvállról, közönyösen veti oda: Te elhiszed, amit a gyerek mond itthon? Miért, te nem? – kérdi döbbenetesen nagynénénk.

Így társalogtunk.

Egyadta kiütés a bőrünk, egész testünkben viszketünk. Anya orvoshoz visz bennünket. A rendelőben az iskolaorvos, mellette fiatal cselédkönyves medikus. Eláll a lélegzetünk, amikor az idősebb hirtelen felrántja alsótrikónkat, s hol félig domborodó, félig kislányos mellünkön tanulmányozza a kiütéseket, hol egy színes képekkel illusztrált könyvben mutogat. Magunk is egy bíbor óriáskiütés vagyunk. A fiatal kezdő tekintete feszülten cikáz tökéletesedő testrészünk s a színes mellékletek között. Tudásszomj s aranyat érő szakmai tapasztalatok. Tünetek in situ. Rubeola. Szemérmesek vagyunk.

Zeneiskola. Erikával reménytelenül tévelygünk a színház előcsarnokában. Egy hosszú hajú nagylánytól kérdezzük, hol van Magda tanárnő, azt mondja, ő az. Csak nézzük kislányos arcát, épp hogy nagykorú. Barátságosan vezet bennünket a színház lik-luk öltözőfülkéi között, mert ott a zeneiskola.

Alig merünk lépni az emeleti öltöző rozoga falépcsőin, minden léptünk nyomán iszonyú nyikorgás. A deszkatákolmány falakon át egy az egyben áthallatszik a másik öltözőbe, nyüzött hangszer hangja, s át a szomszédosba Magda tanárnő hangja is, ha otthon nem gyakoroltuk elégszer a skálát. Előttünk düledező öltözőasztalka, kopott tükör, láthatjuk benne bűnbánó arcunk. Mert a skálát nem gyakoroljuk otthon elégszer, csak a Mozart- és Schubert-darabokat. Azokat előre, magunktól is kitapogatjuk a hangszeren. Magda tanárnő elégedetten nyugtázza ezt, de füzetünkben olyan erősen aláhúzza, hogy többet gyakorolni a fisz-mollt, hogy a papír is kiszakad.

Télen dermesztő hideg öltözők, meggémberedett ujjainkat alig tudjuk mozdítani a billentyűzeten. Így találkoztunk a komolyzenével. Kettős szenzuális élvezet. Hozzá még az elhanyagolt, jégverem mosdó és toalett. Színházi előadásokon mindig együttérzünk a kiszálló színészekkel. Járnunk mi is vendégszerepelni. Falun még dermesztőbb hideg, még lerongyolódottabb, poros öltözők. Tünde lába beszorul a két zongorapedál közé, a mi hátunkon masnira kötött női sál, az tartja össze a harmonika szíjait.

Egy év után a munkásegyetem barokkos épületében. Hosszú, hűvös szolfézssterem, a Kray-kastély frissen meszelt, visszhangzó falai. A bélelt ajtók mögött a zongora hangja, mint egy versenymű ünnepélyes akkordjai. A kastélykertben tobzódva virágzó cseresznyefák. Mindez a parkon át közelíthető meg, a Krayak még megmaradt, válogatott fáinak lomb-sátra alatt.

Omnia preclara rara est. A zeneiskola átköltözik a kisváros költője által megénekelte régi iskolába. A szolfézssteremben olajos padló s Miklós kerékpármutatványai. Széthangelődött, régi zongora. De télen a Plamen vaskályha bőven ontja a meleget. Józsikát úgy vonsozlják be erővel órára az üveggolyócsatából, Martinka a zenetanárok bánatára egyszerre két hangszeren is tanul. Ha a billentyűkön és húrokon is úgy csetlik-botlik, mint a nagyutca sima aszfaltján, el tudjuk képzelni bánatukat.

Az út a templom mellett vezet, a templomdombon hittanosok rúgják a bőrt. Közülük többen osztálytársaink, akár mi is ott lehetnénk közöttük, de mintha más világ, furcsa, titokzatos, számunkra ismeretlen. Csodálkozunk, hogy ott, a templomkertben focizni, zsvajogni is lehet. Izabellától egyházi diákünnepélyre szóló meghívót kapunk. Apa felháborodott, nem enged el bennünket, ilyen helyekre mi nem megyünk. A községi irodalmi vetélkedőn egy alkalommal amiatt nem jutunk tovább, mert nem tudjuk, mi a ministráns szó jelentése. Ezt nem tudtad? – kérdezi apa. – Ilyen dolgokat illik tudni.

A kisudvarban, ahol a zeneiskola tantermei vannak, felderítőcsapat tanyáz, mert itt a felderítők egyesülete is. Tavasszal az udvarban felvert sátrak, benn kuncogás, kétértelmű sóhajok. Ha arra járunk, gúnyolódó megjegyzések szállnak felénk. Ez is idegen világ, furcsa, titokzatos.

Isten a templomtorony fedezékéből hol ide, hol oda tekint.

Átépítjük a házat. Elbontjuk a kovácsműhelyt, ahol nagyapánknál, akit nem ismertünk, Nagyapáti Kukac Péter, a hányatott életű festő is gyakran megfordult. Berakatjuk a gangot, végébe fürdőszoba kerül. Tetőcsere. Apa közgazdaságtan-órákat ad egy nehézfejű tanítványnak. Ott ülnek az ebédlőben, a zaj legközepe, miközben jóformán bontják fejük felett a mennyezetet. Sürgős érettségi és sürgős építkezés. Sárgaföldfelhőben a nyári délelőtt. A terasz miatt ki kell vágni a terebélyes almafát, kiirtani alóla a liliomokat. Mama a szentiváni almát siratja. Maga is megint, édesanyám.

Megrohamozzuk a fürdőszoba beépített zománcos kádját. Zubog a meleg víz, száll a hab. Anya mossa a hajunkat, s miután befejezte, úgy rázza le a vizet a kezéről, hogy közben a cseppek szemünkbe csapódnak. Több ízben is figyelmeztetjük erre, mindig letagadja. Szóváltás, mindenki ragaszkodik a maga valós vagy vélt igazához. Apa beszél a fürdőszobába. Min vitatkoztok? Mi folyik ott benn? Anya ingerült. Ugyan, olyan érzékeny, szól ki apának, s az érzékeny szót ellenszenvesen énekelve mondja.

A kovácsműhely helyén épült szoba lesz a mi szobánk, mondja anya, de sokáig halasztgatja a terv véghezvitelét. Egy napon, amíg munkában vannak, önkényesen beköltözünk, magunk ütjük nyélbe a honfoglalást.

A diáknyaralások. Előbb Mali Lošinj. Reggel Cres szigete mellett hajóznak el, a szigetlakók barátságosan integetnek, mi álmosan s a tengeri betegségtől sárgán hunyorgunk feléjük.

Aludtunk is a ringó hajón. A jármű gyomrában egy asztalon legalább fél tucat gyerek. Jól összeizzadtunk, az asztal lapja feltörte a hátunk. Utána a nehéz hátizsák.

A nyaraló jó messze, fenn a hegyen. Alig vonszoljuk magunkat a meredek kaptatón.

Majd húszan egy szobában. Nekünk, egykének ez érdekes, bár nagy a kavarodás, türelmetlenül tolongunk az ágyak között. Andelka egy reggel vasalás közben piros-fehér úszóguminkat is megvasalja. Nagy lyuk a közepén, kénytelenek leszünk megtanulni úszni.

Szép kiépített strand, de iszonyú távolságra van a nyaralótól. Naponta órányi gyaloglás az erős napsütésben, utána a hús tengerbe vetjük magunkat. Aki ügyeletes, még kétszer megjárja az utat az uzsonnáskosárral. Dundikával a kavicsos parton jó mélyre ássuk a rághatatlan szalonnaszeleteket. Korgó gyomorral vánszorgunk vissza. Az estebéd még egy ideig várat magára. Az éhségtől és úszástól kimerülten szédelgünk a nyaralóigazgató családjának sülő palacsinta édes illatában.

Jó néhány évre rá Kaštelon. A nyáron nyaralóvá alakított iskolaépület a parton, a konyha lépcsőjét kimért, szabályos ritmusban mossa a tenger, közel a strand. Közel a spliti kikötő is, olykor olajfoltok úsznak a vízen, néha tojás- és szalámihéj.

Már gimnazisták vagyunk, senki sem bír velünk. Az otthon nagy szigorban élő Ildikó első este mezítláb csattog végig a korzón, minden

ujja közé cigarettát illeszt, úgy gyújt rá, egyszerre többre is. Ilona eltűnik egy helybeli cukrászlegénnyel, mindenki őt keresi. A szabadon engedett keresők közül még néhányan nyugodtan elveszhetnének. Két nap múlva találnak rá egy szigeten, az igazgató s egy tanár már másnap reggel hazautazik vele. Előző este sorakozó, hivatalos értesítés, miszerint nem történt semmi.

Esténként a fiúk úgy állítják be a tábori ágyak lábát, hogy a tanárok alatt összecsucódjanak. Éjjelente virrasztó, sunyi arcok, a szobafőnök dühös méltatlankodása. Olykor nagy káromkodás. Elégedettek vagyunk.

Az orebići diáknyaraló. Nagy erkélyek, emeletes ágyak, mosdósor, tágas füves udvar. Végre egy kényelmes hely, nyári szenvedéseinknek vége. Se hajóút, se végeérhetetlen gyaloglások, se folyton összecsucoló, kényelmetlen fekvőalkalmatosságok.

Óriási korsó sör a nyár, habok rajta pufók fellegek. Erikával egy korčulai ágyún ülünk a képen, egy másikon Buci majomként lóg a fán. A közelben Marco Polo szülőháza. Lebukó nap az olajfák hegyén. Tengerészeti múzeum, hegyi kolostor, barátságos sétány. Csatornahálózatot, utakat építenek. Kisvárosunk minden költségből kiveszi a részét, majd azután egy furcsa nyárban a Dalmácia nevű hajón minden átúszik egy másik, idegen világba.

Tempi beteges, rohamosan veszíti látását. Anya Bajmokra készül hozzá.

Abba a barna műbőr utazótáskába csomagol, amelyben apa poggyászát hozta haza halála után Kamenicáról. Csíkos pizsama, törölköző, fogkefe, Remington borotva volt összevíszva beledobálva és egy tranzisztoros kistrádió.

mint éles korcsolya mely sisteregve szikrát
vet a jégen feldereng Korčula szárnyas-
hajó húz el az égen szétporló képes-
lapon kék-lila emlékezet permete
száll ősi ködök mögött a
levegőben rezzentlen áll

egy régi július

Benne a délelőttben. József Attila, Kosztolányi, egy halom művészregény. Medáliák és őszi reggeli. Anya felhossa a kávé, leül asztalunkhoz, s szórakozottan körültekint.

Ahogy itt végignézek, nem sokat szereztetek.

Így élünk.

*Majtényi Mihály
(Hartig Sándor alkotása)*